

حکمرانی آکادمیک حکمرانی دانش است، نه شعبه ای از حکمرانی سیاسی

عضو هیئت علمی موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی گفت: حکمرانی آکادمیک حکمرانی دانش و حکمرانی دانشمندان بر دانشمندان است، بنابراین شعبه ای از حکمرانی سیاسی نیست.

عضو هیئت علمی موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی گفت: حکمرانی آکادمیک حکمرانی دانش و حکمرانی دانشمندان بر دانشمندان است، بنابراین شعبه ای از حکمرانی سیاسی نیست.

به گزارش خبرنگار مهر، نشست «حکمرانی مطلوب نظام آموزش عالی» از سلسله نشست های «سومین کنفرانس حکمرانی و سیاست گذاری عمومی» با عنوان فرعی «گذار به نسل جدید حکمرانی» به همت پژوهشکده سیاست گذاری علم و فناوری شریف و با همکاری حامیان مختلف پنج شنبه، ۲۶ دی ماه، با سخنرانی غلامرضا ذاکر صالحی، محمدمهدی طهرانچی، ابراهیم سوزنچی کاشانی، ابوالقاسم مهدوی، یعقوب انتظاری و محمدمهدی ناییبی برگزار شد.

مهدوی: ضعف نظام آموزش ریشه در ضعف نظام اقتصادی کشور دارد

نخستین سخنران این جلسه، ابوالقاسم مهدوی، عضو هیئت علمی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، بود که به «آسیب شناسی حکمرانی نظام آموزش عالی» پرداخت. مهدوی با تأثیر آموزش عالی بر توسعه اقتصادی آغاز و این پرسش را مطرح کرد که: «آیا آموزش عالی در ایران از کارکردهای لازم در جهت توسعه اقتصادی برخوردار است؟»

و مقدمه پاسخ به این سوال را، برشماری شاخص های عملکرد آموزش عالی قرار داد:

شاخص

رتبه ایران

جذب دانش

۱۲۲ در میان ۱۴۵ کشور (۲۰۱۷)

اشاعه دانش

۱۲۳ در میان ۱۴۵ کشور (۲۰۱۷)

مهارت فارغ التحصیلان

۱۲۶ در میان ۱۴۱ کشور (۲۰۱۸)

تفکر انتقادی در آموزش

۱۲۸ در میان ۱۴۱ کشور (۲۰۱۸)

قصد مهدوی این بود که با این شاخص ها، عملکرد ضعیف آموزش عالی را نتیجه بگیرد. به زعم وی علت این عملکرد ضعیف را می توان با دو رویکرد تحلیل کرد:

- رویکرد جزئی نگر که بر ضعف نظام آموزش عالی مبتنی است؛ و

- رویکرد کلی نگر که ریشه در ضعف نظام اقتصادی کشور دارد.

مهدوی در رویکرد جزئی نگر، به مشکلات نظام آموزش عالی در ایران پرداخت و گفت: مدرک گرایی، بیکاری فارغ التحصیلان، عدم تطابق رشته تحصیلی با شغل، عدم تناسب عرضه سرمایه انسانی با تقاضای بازار کار، مهاجرت به خارج از کشور، عزیمت برای تحصیل، عدم تناسب میان کیمیت و کیفیت آموزش و پرورش و مشکلات ساختاری از جمله مشکلات نظام آموزش عالی در ایران است.

وی افزود: در رویکرد کلی نگر، ضعف آموزش عالی را باید در ضعف نظام اقتصادی کشور جست و جو کرد که بهبود وضعیت آموزش عالی منوط به بهبود نظام اقتصادی کشور است.

طهرانچی: آموزش عالی، اقتصاد و معضل وارداتی ها!

محمد مهدی طهرانچی، استاد فیزیک دانشگاه شهید بهشتی و رئیس دانشگاه آزاد اسلامی، درباره «اصول بهینه حکمرانی نظام آموزش عالی» سخنرانی کرد.

وی گفت: اعداد، بیانگر مسئله نیستند و مسئله ما در حکمرانی آموزش عالی این است که ۸۰ سال پیش ساختاری را بدون پیش فرض ها و کارکردهای آن وارد کرده ایم و به ماهیت و روح حاکم بر آن بی توجه بوده ایم. «حکمرانی» شامل:

- چپستی (ساحت ها، لایه ها، مولفه ها، ابعاد، رابطه ها، کنشگران)؛

- مبانی (پارادایم، مکاتب، رویکرد، نظریه ها، روش شناسی، اهداف، گزاره ها)؛ و

- چگونگی (سیاست گذاری، برنامه ریزی ها، قالب ها، ابزار، فناوری ها، نظام ها، مدیریت ها، قوانین) است؛ که ما با این کپی کردن ها صرفاً به چگونگی ها وارد شده ایم. باید توجه کنیم که دستاوردها صرفاً در تکنولوژی نیست و آثار و پیامدهایی در حیطه های محیط زیست، سلامت، دفاع و امنیت، فرهنگ، اقتصاد و غیره دارد.

وی آموزش عالی در قرن ۲۰ را اثر متقابل «علم و فرهنگ (همراه با هم)» بر سه حوزه «اقتصادی»، «فناوری» و «اجتماعی» دانست و تصریح کرد: در قرن ۲۱ این سه حوزه در هم ادغام شده اند. در ایران اما هر سه حوزه با مشکلاتی مواجه است مثلاً:

- در حوزه اقتصادی با نفت و سلطه وارداتی ها مواجهیم؛

- در حوزه اجتماعی رویکردی انفعالی پیشه کرده ایم؛ و

- تنها در حوزه فناوری است که به پیشرفت هایی رسیده ایم.

ضمن اینکه از «علم و فرهنگ»، «فرهنگ» را وانهاده ایم و تنها «علم» را مورد توجه قرار داده ایم.

طهرانچی، از علل این آسیب ساختاری همچنین به اهمیت بحث های زبانی نیز اشاره کرد و توضیح داد: به طور مثال ترجمه Education به «آموزش»، یکی از اشتباهات زبانی ما در برخورد با واردات آموزش عالی بوده است. در حالی که این مفهوم، مفاهیمی چون «تربیت» و «پرورش» را نیز در خود دارد.

سوزنچی: نهادها حاضر به پرداخت هزینه اصلاحات ساختاری نیستند

سومین سخنران این مراسم ابراهیم سوزنچی کاشانی، معاون خط مشی گذاری و راهبری اجرای ستاد علم و فناوری شورای عالی انقلاب فرهنگی، بود که در موافقت با طهرانچی درباره وارد کردن ساختارها به جامعه صحبت کرد.

وی گفت: نیاز به اصلاح این ساختارهای موازی داریم و این اصلاحات هزینه‌هایی دارد که هیچ نهادی حاضر به پرداخت آن نیست. شاید بتوان بحث سوزنچی را اینطور صورت بندی کرد که در ساختار فعلی، همه متوجه موازی کاری‌ها و آسیب‌های ناشی از هرج و مرج ساختاری هستند اما حاضر به ایفای نقش در اصلاح این ساختار معیوب نیستند!

نایبی: درس‌هایی از حکمرانی آموزش عالی در روسیه

محمدمهدی نایبی، استاد تمام دانشکده مهندسی برق دانشگاه صنعتی شریف، «درس‌هایی از حکمرانی آموزش عالی در روسیه» را بازگو کرد. نایبی ابتدا به این پرداخت که «چرا روسیه؟» و پاسخ داد: «اتفاقات پس از فروپاشی شوروی و بهم ریختگی‌های ناشی از آن، می‌تواند در تحلیل و تصحیح اشتباهات ۲۰-۳۰ سال اخیر به ما کمک کند».

وی در ادامه به آمار کمی دانشگاه‌های روسیه اشاره کرد و گفت: روسیه در سال ۲۰۱۴ این کشور دارای ۲۲۶۸ دانشگاه بود که دچار ضعف عملکرد و کیفیت بودند و از این جهت، اعتبار آموزش عالی روسیه را زیر سوال برده بودند. همان سال، با عزمی ملی و طی چند سال به کاهش تعداد دانشگاه‌ها مبادرت کردند که تا ۲۰۱۸ به ۷۶۰ دانشگاه تقلیل پیدا کرد. این تقلیل، از طریق ادغام دانشگاه‌های ضعیف‌تر در دانشگاه‌های قوی‌تر محقق شد. کاهش تعداد دانشگاه‌ها، اعتبارسنجی مدارک دانشگاهی، طرح پنج-صد (طرحی با این عزم که میان ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان، ۵ دانشگاه باید متعلق به روسیه باشد)، دانشگاه ملی، ایجاد رتبه بندی داخلی، افزایش چشمگیر تعداد دانشجویان خارجی، آمیختگی شدید دانشگاه و صنعت و آموزش مجازی قوی از جمله کارهایی بود که درخصوص دانشگاه‌های روسیه انجام شد.

انتظاری: حکمرانی مطلوب آموزش عالی در اکوسیستم ملی دانش امکان پذیر است

یعقوب انتظاری به عنوان بعدی این مراسم به «حکمرانی خوب در اکوسیستم ملی دانش» پرداخت و حکمرانی در آموزش عالی یا حکمرانی دانش را زیرمؤلفه‌ای از حکمرانی در سطح کلان دانست.

انتظاری سخنانش را با یک نقد مضمونی شروع کرد و گفت: طبق اذعان این عضو هیأت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، در ایران ما عمدتاً ارزش‌های انقلابی را دنبال کرده ایم و کمتر به توسعه و حکمرانی در جهت توسعه توجه کرده ایم. و سوال اساسی را این طور مطرح کرد: «ما چطور باید حکمرانی کنیم که منجر به توسعه شود؟»

وی توسعه را پیامد اکوسیستم توسعه معرفی کرد و توضیح داد: اکوسیستم توسعه در بیان انتظاری به مجموعه‌ای مرکب از بازیگرانی اطلاق می‌شد که شامل اکوسیستم‌های خرد متعدد از جمله اکوسیستم دانش است.

دانشیار گروه اقتصاد مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی در ادامه به سوال اما در این زیست بوم دانش چه بازیگرانی وجود دارند؟ پاسخ داد و گفت: شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای عتف، معاونت علم و فناوری، وزارت علوم، وزارت بهداشت، دانشگاه‌ها، پارک‌ها، فرهنگستان‌ها، انجمن‌های علمی و... بازیگران این زیست بوم دانش هستند. این بازیگران که اجزا و عناصر زیست بوم دانش در ایران را شکل می‌دهند، دارای نارسایی‌هایی هستند؛ به طور مثال روابط شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عتف یا روابط معاونت علم و فناوری ریاست جمهوری با وزارت علوم یا روابط وزارت علوم و وزارت بهداشت و غیره بخوبی تعریف نشده است. به تشریح انتظاری، اصل دانشگاه در این اختلافات گم شده است.

پیشنهادهای انتظاری برای گذر از وضعیت موجود به وضعیت مطلوب شامل چند محور ذیل بود:

- اصلاح نهادی (حذف، ادغام یا ایجاد ساختارهای لازم)؛

- استقلال دانشگاه‌ها؛

- افزایش رقابت بین دانشگاه‌ها؛

- افزایش مشارکت بین دانشگاه‌ها؛

- ارتقای حاکمیت قانون؛

- بهبود شفافیت فعالیت های دانشگاه ها؛ و

- بهبود پاسخگویی دانشگاه ها.

ذاکر صالحی: حکمرانی آموزش عالی و دولت پلتفرمی

آخرین سخنرانی این مراسم غلامرضا ذاکر صالحی (دبیر نشست) و عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی بود که درباره چشم انداز مطلوب حکمرانی در آموزش عالی سخنرانی کرد.

وی در ابتدا به تعریف مفهوم حکمرانی (governance) پرداخت و گفت: در لغت حکمرانی یعنی راندن یک وسیله؛ (سکانداری) و در تعریف سازمان ملل حکمرانی یعنی اتخاذ تصمیمات بهم پیوسته و اینکه این تصمیمات به منصفه اجرا گذاشته شود.

ذاکر صالحی با توجه به این تعاریف و با تاکید بر وجه «اجرایی» حکمرانی در تعریف سازمان ملل، این پرسش ها را مطرح کرد که «آیا حکمرانی در ایران، چنین عمل می کند؟ آیا مصوبات و تصمیمات اجرایی هم می شوند؟»

این عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی با بیان اینکه دولت از طریق سیاست گذاری به حکمرانی می پردازد، سیاست گذاری برای آموزش عالی را مصادف با محتوای حکمرانی در آموزش عالی دانست و سپس دو نوع حکمرانی آموزش عالی را از هم تفکیک کرد:

- حکمرانی داخلی؛ که خود-حکمرانی نهادی را شامل می شود؛ و

- حکمرانی خارجی؛ که در سطح ملی و بین المللی اجرای سیاست های آموزش عالی را در ارتباط و تعامل با سیستم های دیگر مدنظر دارد. این دو لایه حکمرانی باید با یکدیگر سازگار شوند.

ذاکر صالحی، سیر تطور حکمرانی در آموزش عالی را از «کنترل دولتی» به «نظارت دولتی» و بعد «دولت حامی و ارزیاب» و سپس «دولت پلتفرمی» و انواع جدید دیگر برشمرد و با تأکید بر این نکته سخنرانی خود را ادامه داد: ما نیاز داریم جایگاه خود را در این طیف مشخص کنیم و شکل و ماهیت حکمرانی مناسب خود را به عنوان دانشگاه ایرانی پیدا کنیم.

وی ادامه داد: کار حکمرانی صرفاً حفاظت از ساخت دانشگاه نیست؛ بلکه ساخت آفرینی نیز در حیطه حکمرانی قرار دارد. هم چنین حفاظت از فلسفه و فرهنگ دانشگاه نیز از دیگر نقشها و کارکردهای حکمرانی آکادمیک است. حکمرانی آکادمیک حکمرانی دانش است. حکمرانی دانشمندان بر دانشمندان است. بنابراین شعبه ای از حکمرانی سیاسی نیست. بلکه جنس و ماهیت آن متفاوت است. به اعتقاد وی موضوعات زیر ضرورت تحول در حکمرانی دانشگاهی ایران را مضاعف کرده است:

-تغییرات و پویایی های جمعیت دانشجویی(student body)

-تغییرات در تکنولوژی و ظهور حکمرانی دیجیتال در دانشگاه ها

-افزایش بی سابقه مطالبه برای شفافیت و مشارکت

-افزایش سهامداران دانشگاه بویژه شهریه پردازان و خانواده ها (در ایران ۸۶ درصد دانشجویان شهریه می دهند)

-نارکارآمدی هیأت امانا به عنوان الگوی قدیمی و پرچالش حکمرانی دانشگاهی

«سومین کنفرانس حکمرانی و سیاست گذاری عمومی» در ۲۵ و ۲۶ دی ماه در مرکز همایش های صداوسیما آغاز و انجام گرفت که نشست «حکمرانی مطلوب آموزش عالی در ایران» در سالن شیخ مفید این مرکز برگزار شد. این جلسه که با استقبال مدیران، دانشجویان تحصیلات تکمیلی و علاقمندان به مباحث آموزش عالی مواجه بود؛ با گفت وگویی

حضار و سخنرانان به انجام رسید.
گزارش از فاطمه مرتضوی